

Václav Mlynařík
kontextu

Problém rozjeté tramvaje aneb o úpravě institutu krajní nouze v komparativním

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Problém rozjeté tramvaje aneb o úpravě institutu krajní nouze v komparativním kontextu

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2012

5. ročník SVOČ

Autor: Bc. Václav Mlynařík

Konzultant: Prof. JUDr. Dagmar Císařová, DrSc.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 5. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval(a) samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V dne

.....

Václav Mlynařík

ANOTACE

Institut krajní nouze je obecně považován za nejširší z okolností vylučujících protiprávnost, vůči němuž jsou ostatní okolnosti v poměru speciality. Skutečnost, že se utvářel především skrze rozhodovací

činnost soudů, vedla k jeho značné rozdílnosti napříč jednotlivými právními řády. Předkládaná práce na teoretickém příkladu vypůjčeném z oboru morální filosofie zvaném problém rozjeté tramvaje ilustruje hlavní rozdíly právních úprav institutu krajní nouze v České republice, Francii, Německu a Spojeném království. Na pozadí filosofické doktríny dvojího účinku autor poukazuje na teoretická východiska, z nichž jednotlivé právní úpravy vychází, a srovnává je z hlediska aplikace na případy, kdy dotčené jednání vede k lidskému úmrtí.

ANOTATION

Necessity as a defence in criminal law is generally considered to be the widest and most general of all criminal law defences to which other defences are in relation of speciality. The fact that the present day notion of necessity is a product of case law rather than legislative procedure is one of the reasons of the many differences one encounters in its definition in diverse criminal law systems. Using theoretical example borrowed from the field of moral philosophy and called the Trolley Problem, the author illustrates the most important of such differences in criminal law of the Czech Republic, France, Germany and United Kingdom. The author also elaborates on theoretical background of the differences in the notion of necessity using the philosophical doctrine of double effect and compares their application on examples involving human death.

OSNOVA

- I. Slovo úvodem
- II. Problém rozjeté tramvaje a doktrína dvojího účinku
- III. Okolnosti vylučující protiprávnost
 - 3.1. Krajní nouze v českém právu
 - 3.2. Krajní nouze v anglickém právu
 - 3.3. Krajní nouze ve francouzském právu
 - 3.4. Krajní nouze v německém právu
- IV. Slovo závěrem

I. Slovo úvodem

Je krásný slunný den, řidič dopravního podniku plynule řídí svou červenou tramvaj městskou zástavbou... v kopci tramvaj mírně zpomalí jen proto, aby se po dosažení vrcholku rozjela rostoucí rychlostí dolů. Avšak ve chvíli, kdy se řidič pokusí čím dál tím nebezpečnější rychlost snížit, zjistí, že tramvaji selhaly brzdy. Pohlédne před sebe na trať a zhrozí se – v úzkém koridoru, z něhož před běsnící tramvají není úniku, zrovna pracuje skupinka pěti opravářů kolejí. Za daných okolností je jisté, že je tramvaj přejede. Řidič si ale zároveň všimne i odbočky, na které pracuje jeden opravář. Změní-li řidič směr, zemře jeden opravář namísto původních pěti. Jak se v takové chvíli má člověk zachovat?

Výše nastíněný scénář je vypůjčený z významného článku britské profesorky filosofie Philippy Foot¹ z UCLA, která na něm ilustruje komplikovanost morálně filosofického konceptu zvaného doktrína dvojího účinku. Doktrína dvojího účinku bývá na poli filosofie používána právě k tomu, aby vysvětlila přípustnost jednání, které jako vedlejší účinek působí závažnou újmu (i lidskou smrt), nicméně je konáno za dobrým účelem². Vzniklá závažná újma by sama o sobě pak byla nepřipustná, pokud by nebylo onoho dobrého účelu, pro nějž bylo konáno. Zároveň tato doktrína počítá s užitím zásady přiměřenosti, jež zajistí, že způsobená újma není v nepoměru vůči prosazovanému dobru.

Již z této definice je ctihodnému čtenáři jistě jasné, odkud vítr fouká. Doktrína dvojího účinku je svou formulací velmi blízká modernímu pojetí okolností vylučujících protiprávnost. Jedná se také o koncept, jenž je častým předmětem akademických diskuzí napříč různými právními systémy. Z tohoto důvodu se jej autor rozhodl použít jako určitou kostru své práce, aby na ní představil, jak pracuje svalstvo institutu krajní nouze, jenž je ve vybraných systémech trestního práva pojímán dosti různě. Poté, co autor zběžně představí teoretické pozadí problému rozjeté tramvaje a upozorní na hlavní odlišnosti právní úpravy okolností vylučujících protiprávnost ve vybraných zemích – v České republice, Francii, Německu a Spojeném království – pustí se autor do srovnávací analýzy institutu krajní nouze samotné, se zvláštním důrazem na otázku, kdy je možné jednáním v krajní nouzi vyloučit protiprávnost jednání,

1 Foot, P., „The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect,“ in: Foot, Philippa, Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1978, s. 23.

2 McIntyre, A., „Doctrine of Double Effect,“ in Zalta, Edward, N. (ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Fall 2011 Edition, online text: <http://plato.stanford.edu/entries/double-effect/>.

jímž by jinak byl spáchán některý z trestných činů proti životu.

Institut krajní nouze ke srovnávací analýze přímo vybízí – jedná se totiž o okolnost vylučující protiprávnost, jež je často označována jako nejširší z těchto okolností, vůči níž jsou další okolnosti v poměru speciality³. Zároveň se jedná o právní institut, který se vyvíjel převážně skrze rozhodovací činnost soudů, což je také jedním z důvodů, v němž lze hledat původ značné rozdílnosti srovnávaných úprav. Cílem této práce je tak poukázat na společné i rozdílné aspekty rozhodovací činnosti soudů v daných zemích. Jejich argumenty nemusí být nutně ryze právní, naopak soudy se v souvislosti s okolnostmi vylučujícími protiprávnost často opírají o argumentaci z oboru morální filosofie. I v tomto smyslu nám tak výše zvolený příklad s rozjetou tramvají poslouží jako určitý rozcestník jednotlivých teoretických přístupů k institutu krajní nouze.

Závěrem úvodu pak nutno ještě říci, že termín okolnosti vylučující protiprávnost je termín který se váže především k české právní úpravě. Pro zjednodušení jej však v následující práci autor používá i pro zkoumanou právní úpravu dalších zemí, byť se snaží držet původního názvosloví. Takové řešení se jeví jako srozumitelnější, ačkoli je pro odlišnost obsahu tohoto institutu v různých zemích do značné míry nepřesné. Omezený rozsah tohoto článku nedovoluje podrobnou analýzu analogie všech aspektů okolností vylučujících protiprávnost, které by bylo možno v tom či onom právním řádu vztáhnout pod český termín krajní nouze. Článek se proto zabývá převážně těmi aspekty krajní nouze, které jsou v tom kterém právním řádu pod institut krajní nouze přímo řazeny. Výjimkou budiž úprava Spojeného království, kde je definice samotné krajní nouze nejužší.

II. Problém rozjeté tramvaje a doktrína dvojího účinku

Tramvaj se nekontrolovaně řítí z kopce, řidič se musí rozhodnout – nic nedělat a přejet pět opravářů nebo odbočit a přejet jen jednoho.

3 Např. Šámal, P. a kol, Trestní zákoník I. § 1 až 139: Komentář, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2009, s. 315., též Card, R., Cross, R., Jones, P. A., Criminal Law, 18th ed., OUP, Oxford 2008, s. 743.

V této kapitole představíme základní teoretické přístupy k doktríně dvojího účinku, které se zabývají tím, jaký prvek rozhodovacího procesu je z hlediska morálního úsudku určující.

Jak bylo řečeno výše, doktrína dvojího účinku je nástroj vyvažování jednotlivých chráněných zájmů a práv, vyvažování hrozící újmy a vyvažování možných dobrých následků. V žádném případě nelze tuto doktrínu redukovat na pouhé sčítání životů v sázce v rámci jednotlivých alternativ jednání. Takový přístup je v oboru morální filosofie označován termínem konsekvencialismus (*consequentialism*) a není mu přisuzována vysoká morální hodnota, neboť úplně pomíjí motivaci a úmysly jednajících osob, jež jsou pro morální analýzu jednání člověka nezbytné⁴.

Jako první s doktrínou dvojího účinku dle stanfordské profesorky McIntyre přišel Tomáš Akvinský při svých úvahách o sebeobraně⁵. Domníval se, že zabití útočníka je přípustné, pouze pokud cílem obrany není útočníka usmrtit, ale především zachránit vlastní život. V tomto duchu profesorka Foot vymezuje, jakým způsobem bývá tradičně chápána hlavní morální náplň doktríny dvojího účinku – rozlišení mezi přímým a nepřímým úmyslem⁶. Konkrétně řečeno, pokud řidič zahne proto, aby usmrtil jednoho opraváře, jedná s přímým úmyslem jej zabít a jeho jednání je jako takové morálně nepřípustné. Pokud však změní směr tramvaje, aby zachránil skupinu pěti opravářů, jsa srozuměn s tím, že tak usmrtí jednoho opraváře, jedná z morálního hlediska přijatelným způsobem. Samotné Foot se však toto rozlišení přímého a nepřímého úmyslu nezdá dostačující. Přichází proto s vlastním odůvodněním, proč se nám jeví možnost odbočení jako morálně vhodnější. Domnívá se totiž, že negativní povinnost vyvarovat se jednání, které povede ke zranění jiného člověka, je naléhavějším morálním apelem, než povinnost poskytnout pomoc⁷.

Jelikož výše nastíněný scénář čelil kritice z důvodu nedostatečné nezúčastněnosti řidiče tramvaje na nastalé situaci, vytvořila americká profesorka filosofie Thompson z MIT tuto alternativu problému

4 McIntyre, viz pozn. 2.

5 Akvinský, T., *Summa Theologica*, II-II, 64, čl. 7, online text: <http://krystal.op.cz/sth/sth.php?A=7>, též McIntyre, viz pozn. 2.

6 Byť se v tomto případě jedná o termíny filosofické převzaté z díla Jeremyho Benthama, jsou prakticky totožné s jejich právním významem. Foot, viz pozn. 1, s. 24.

7 Foot, viz pozn. 1, s. 29.

rozjeté tramvaje, kterou obohatila o postavu doposud nezúčastněného pozorovatele (*bystander*)⁸:

Na mostě nad tratí stojí doposud nezúčastněný pozorovatel. Vidí blížící se tramvaj a dokonce si všiml i toho, že její řidič omdlel. Je mu jasné, že tramvaj se jen tak zastavit nepodaří – pokud bude pokračovat ve stávajícím směru, přejede skupinu pěti opravářů, pokud odbočí, přejede jednoho. Tento pozorovatel má po ruce dálkové ovládání výhybky, může tedy stiskem tlačítka změnit směr tramvaje.

Doposud nezúčastněný pozorovatel se od řidiče liší tím, že nemá s rozjetou tramvají nic společného. Nezasáhne-li, nezabije dotčenou skupinu pěti opravářů, pouze je *nechá* zemřít. Zasáhne-li však a změní-li směr jízdy tramvaje, zabije jednoho opraváře pracujícího na boční trati. Thompson se domnívá, že i v takovém případě – oproti výše zmíněné tezi Foot – je aktivní zásah také přípustný, jedná se však o morální risk. Tento risk pak dle Thompson spočívá v tom, že pozorovatel nemůže vědět, do jaké míry jsou si dotčené osoby morálně rovné (případem jasné morální nerovnosti by byla skupinka pěti mafiánů, kteří se snaží utéct z místa, kde zanechali k přejetí bezmocnou obět)⁹.

Aby Thompson tento případ morálně přípustného jednání odlišila od jednání, které dle ní morálně přípustné není, přišla ještě s touto další modulací problému rozjeté tramvaje¹⁰:

Na mostě nad tratí stojí doposud nezúčastněný pozorovatel. Vidí blížící se tramvaj a dokonce si všiml i toho, že její řidič omdlel. Je mu jasné, že tramvaj se jen tak zastavit nepodaří. Tramvaj nemá ani kam odbočit. Vedle doposud nezúčastněného pozorovatele stojí také nezúčastněný avšak velmi obézní pán a nebezpečně se naklání přes zábradlí mostu. Pokud pán z mostu spadne na koleje, zemře. Hmota jeho těla však jistě rozjetou tramvaj zastaví a tramvaj tak nepřejede skupinku pěti opravářů dále na trati.

V souvislosti s tímto případem Thompsonová upozorňuje na možnost využití učení Imanuela Kanta o jeho kategorickém imperativu, i pro případ doktríny dvojího účinku. Kantův kategorický imperativ si totiž žádá, aby člověk jednal tak, že lidství v sobě i v druhých bude vždy považovat za účel a nikdy

8

Thompson, J. J., The Trolley Problem, Yale Law Journal, Vol 94 (1984–1985)., s. 1397.

9 Tamtéž, s. 1398.

10 Tamtéž, s. 1409.

pouze za prostředek¹¹. Podle této zásady je nemorální takové jednání, které využívá člověka jako nástroj k dosažení jiného cíle. Pokud tedy pozorovatel postrčí obézního pána a zabije jej, byť za účelem, aby zachránil pět jiných osob, použije jej jako nástroje a tudíž nejedná morálně.

Na základě této modifikace původního problému rozjeté tramvaje přichází Thompsonová s vlastní teorií toho, co je určujícím aspektem pro formování morálního úsudku. Od Ronalda Dworkina si za tímto účelem půjčuje jeho metaforu práv jako trumfů, které přebíjí užitek (*utilities*)¹². Dle Thompsonové tak nelze zasáhnout do práv člověka pouze za účelem maximalizace užitku. Z tohoto důvodu by také bylo shození tlustého pána do kolejiště nepřípustné neboť by se jednalo o přímý zásah do jeho práva na život, zatímco v případě dané skupiny opravářů o zásah nejde, neboť je nečinnost pozorovatele riziku zásahu nevystaví (již mu čelí)¹³.

III. Okolnosti vylučující protiprávnost

Níže se pokusíme vysvětlit základní rozdíly v pojetí okolností vylučujících protiprávnost v právních řádech vybraných zemí. Zároveň také představíme základní terminologii v jednotlivých jazycích zkoumaných právních řádů.

V českém právu jsou okolnosti vylučující protiprávnost chápány jako okolnosti, jejichž naplnění způsobuje, že jednání, jež je jinak trestné, není trestným činem, neboť se sice jedná o čin, který naplňuje znaky uvedené v trestním zákoně, ale není protiprávní. Trestní právo je koncipováno tak, aby chránilo zájmy, jež zákonodárce považuje za zásadní pro fungování společnosti. Z tohoto důvodu není kriminalizované jednání, které není protiprávní ať již proto, že je právní řád povoluje¹⁴ nebo prostě

11 Kant, I., *Základy metafyziky mravů*, Svoboda, Praha 1990, str. 91.

12 Dworking, R., *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, Cambridge 1977, xi, Thompson, viz pozn. 8, s. 1403.

13 Tamtéž, s. 1409.

14 Němečtí teoretici hovoří o principu jednoty právního řádu (*Einheit der Rechtsordnung*) nejen v tom ohledu, že protiprávnost se posuzuje v souvislosti s celým právním řádem, ale také v tom smyslu, že výklad ustanovení upravujících okolnosti vylučující protiprávnost by měl být shodný ve všech právních odvětvích - v právu trestním, správním i občanském. Viz Bohlander, M., *Principles of German Criminal Law*, Hart Publishing 2009, s. 79.

proto, že za daných okolností pozbývá společenské škodlivosti¹⁵. V českém právu je zákonem upravena krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně¹⁶. Další uznávané okolnosti pak vytvořila doktrína a praxe, jedná se především o výkon práv a povinností či výkon povolání nebo dovolené činnosti¹⁷.

Pokud protiprávnost činu chápeme jako „znak obsažený v souhrnu typových znaků trestného činu“ a ne jako „samostatný znak charakterizující čin vedle jeho ostatních typových znaků“ pak lze hovořit o okolnostech vylučujících protiprávnost jako o negativních znacích skutkové podstaty¹⁸. Ze subjektivního hlediska je vyžadováno alespoň vědomí o existenci okolností vylučujících protiprávnost, protože pokud chybí, lze takové jednání považovat za pokus trestného činu. Jedná-li se o případ opačný, tedy pachatel se domnívá, že jedná v rámci okolností vylučujících protiprávnost, aniž by tyto okolnosti byly naplněny (exces), posuzuje se dané jednání dle ustanovení o skutkovém omylu¹⁹.

Anglická, německá i francouzská úprava mají společně především to, že do institutu okolností vylučujících protiprávnost řadí jak okolnosti, které ze své podstaty nedávají ani vzniknout trestnosti (protiprávnosti) trestného činu, tak okolnosti, které sice trestnost činu neruší, ale způsobují, že jednání pachatele je na základě konkrétní situace daného případu omluvitelné a trestní postih pachatele tak činí nežádoucím.

Ve francouzském právu tak hovoříme o okolnostech vylučujících protiprávnost jako o *causes d'irresponsabilité ou d'atténuation de la responsabilité* (důvody vylučující trestní odpovědnost nebo trestní odpovědnost snižující)²⁰, jež se dále dělí na důvody, u nichž nelze pachateli přičítat vinu pro nedostatek zavinění (*causes de non imputabilité*) a ospravedlnitelné skutky (*faits justificatifs*). Do první skupiny patří konkrétně nezletilost, nepřičetnost, donucení a právní omyl²¹. Do druhé pak zákonem

15 Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P., a kol., Trestní právo hmotné: Obecná část 1, 6. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, s. 256.

16 § 28 až § 32 zák. č. 40/2009 Sb., v platném znění.

17 Jelínek, J. a kol., Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část, 2. vydání, Leges, Praha 2010, s. 263.

18 Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M., Systém českého trestního práva, Novatrix, Praha 2009, s. 106.

19 Šámal, P., viz pozn. 3, s. 316

20 § 122 odst. 1 až § 122 odst. 8 francouzského trestního zákoníku (*code pénal*) z r. 1992 v platném znění.

21 Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil, J., Bouloc, B., Droit pénal général et procédure pénale, 13e éd., Sirey

povolená činnost, podřízení se zákonné správní autoritě, nutná obrana a krajní nouze²².

Anglická koncepce tzv. *defences* je širší, než český institut okolností vylučujících protiprávnost. Hlavní dělení spočívá především v rozlišení na okolnosti jednání ospravedlňující a okolnosti jednání omlouvající (*justifications and excuses*)²³. Další dělicí linii lze pak vysledovat v doktrinálním rozlišení okolností vylučujících protiprávnost upravených zákonem (tzv. *statutory defences*) a vyplývajících z rozhodovací činnosti soudů (*common law defences*)²⁴.

Hlavním prvkem těchto okolností v anglickém právu je, že jsou vymezeny v relaci na termín oprávněného použití síly (*lawful use of force*). Trestní zákon z r. 1967 (*Criminal Justice Act 1967*) tak v § 3 odst. 1 upravuje možné použití síly za účelem zabránění spáchání trestného činu, provedení zákonného zatčení a zabránění porušení míru nebo ukončení porušování míru. Jelikož se jedná o okolnosti, které pokrývají především činnost osob ve veřejném zájmu, označují se jako tzv. *public defences*. *Private defences* jsou okolnosti, které se vztahují k jednání osoby, jež brání vlastní soukromý zájem. V takovém případě se jedná o obranu života a zdraví osoby nebo majetku proti hrozícímu nebo probíhajícímu útoku a o jednání vedené snahou o zabránění nezákonného uvěznění. *Private defences* zákon převážně neupravuje a jsou tak tvořeny především právními precedenty. Obojí, jak *public* tak *private defences*, jsou shodně označovány za okolnosti ospravedlňující jednání pachatele, které způsobují zánik jeho trestnosti (protiprávnosti), zatímco okolnosti, které jednání pachatele pouze omlouvají (*excuses* – donucení pod pohrůžkou, donucení okolnostmi, krajní nouze), omezují nebo vylučují trestní odpovědnost pachatele, nicméně nemění nic na protiprávní podstatě jeho skutku²⁵.

Německá úprava je té české z pochopitelných historických důvodů koncepčně nejbližší, alespoň co do své struktury. Jak bylo zmíněno výše, také německé právo okolností vylučujících protiprávnost se zakládá na odlišení okolností ospravedlnitelných a omluvitelných²⁶. Do první skupiny (*Rechtfertigungsgründe*) se řadí okolnosti jednání, jež zamezují vzniku trestnosti daného jednání, neb

1999, s. 71.

22 Tamtéž, s. 75.

23 Herring, J., *Criminal Law*, 4th ed., Pelgrave MacMillan, 2005, s. 387.

24 Card, R., Cross, R., Jones, P. A., viz pozn. 3, s. 699.

25 Tamtéž, s. 700.

26 Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M., viz pozn. 18, s. 129.

eliminují jeho protiprávnost. Protiprávnost se obdobně jako v českém trestním právu posuzuje v kontextu celého právního řádu (hovoříme o tzv. principu jednoty právního řádu, čili *Einheit der Rechtsordnung*)²⁷, přičemž pachatel jedná buď na základě „práva zasáhnout“ (*Eingriffsrecht*) nebo „oprávnění jednat“ (*Handlungsbefugnis*). *Eingriffsrecht* představuje především jednání v souvislosti s nebezpečím, které reálně hrozí vzhledem ke stávajícím okolnostem. *Handlungsbefugnis* se týká jednání, které se jeví jako nezbytné za daných okolností a tudíž by bylo nefér pachatele za něj potrestat²⁸.

Doktrína a praxe se ani v Německu neomezuje na výčet okolností vylučujících protiprávnost uvedených v zákoně buď ve zvláštním oddíle trestního zákoníku (sebeobrana, krajní nouze jako ospravedlnitelná okolnost a krajní nouze jako omluvitelná okolnost)²⁹ nebo zvláště u konkrétních trestných činů (např. ospravedlnitelné jednání dle § 193 StGB). Kromě sebeobrany a ospravedlnitelné krajní nouze jsou dalšími ospravedlnitelnými okolnostmi vylučujícími protiprávnost svolení poškozeného, oficiální povolení, konfliktní povinnosti a zatčení pachatele chyceného při činu občany. O omluvitelných okolnostech pak Bohlander hovoří v souvislosti se zákonem upraveným právním omylem, excesem ze sebeobrany, omluvitelnou krajní nouzí, nepřičetností a zmenšenou přičetností³⁰.

3.1. Krajní nouze v českém právu

Český trestní zákoník v § 28 vymezuje krajní nouzi jednak pozitivně jako „čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem“ a jednak negativně tím, že daný čin podrobuje zásadám subsidiarity („bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak“) a proporcionality („způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější“) a vyjímá z něj případ toho, kdo je povinen dané nebezpečí snášet. Lze tedy shrnout, že podstata krajní nouze spočívá v tom, že trestní právo umožňuje záchranu jednoho právem chráněného zájmu na úkor jiného.

27 Bohlander, M., Principles of German Criminal Law, Hart Publishing 2009,, s. 79.

28 Tamtéž, s. 78.

29 § 32 až § 34 německého trestního zákoníku (StGB).

30 Bohlander, M., viz pozn. 27, s. 116.

V českém trestním právu má krajní nouze bezesporu nejbližší k nutné obraně³¹. Vůči nutné obraně upravené § 29 trestního zákoníku lze krajní nouzi vymežit následujícím způsobem: jednání v krajní nouzi směřuje proti bezprostředně hrozícímu nebo trvajícím nebezpečím, nikoli útoku na zájmy chráněné trestním zákonem. Zatímco v nutné obraně může jednat kdokoli, v krajní nouzi nemůže jednat ten, kdo je povinen nebezpečí snášet. Při jednání v nutné obraně se způsobí újma útočnickovi, v krajní nouzi může být v tomto smyslu zasažen kdokoli. Pro jednání v krajní nouzi je důležitá podmínka, že upřednostněný chráněný zájem nebylo možno ochránit jinak (subsidiarita), přičemž pro přiměřenost je v krajní nouzi základním kritériem srovnání hrozícího a způsobeného následku – u nutné obrany se posuzuje přiměřenost obrany způsobu útoku³².

Při výkladu pojmu „nebezpečí“ není důležité, zda se jedná o nebezpečí pocházející z (protiprávního) jednání člověka nebo z nastalé situace (např. přírodní katastrofa)³³. Nebezpečí musí hrozit přímo a bezprostředně, tedy pravděpodobnost jeho naplnění musí být vysoká, bez ohledu na to, zda hrozí ze záměrného jednání nebo shodou okolností a náhod. „Zájem chráněný trestním zákonem“ je vykládán druhově z hlediska druhově určeného objektu trestných činů s lidským životem na nejpřednějším místě, nikoli z hlediska intenzity zásahu do tohoto zájmu³⁴.

Podmínka subsidiarity pachateli ukládá, aby šetřil zájmy nezúčastněných osob a nebezpečí odvrátil způsobem, který pokud možno do jejich práv nezasáhne a není trestný. Zásada proporcionality se tedy neprojevuje co do požadavku na přiměřenost způsobu odvrácení k hrozícímu nebezpečí, ale v porovnání následku, v němž mohlo hrozící nebezpečí vyústit a následku, k němuž vedlo jednání na nebezpečí reagující³⁵. Zde se dostáváme k zajímavému aspektu české úpravy – na základě morální premisy, že přesouvání újmy na druhého je nepřípustné³⁶, nelze jednáním v krajní nouzi obětovat zájem stejně hodnotný nebo hodnotnější než je zájem, kterému hrozí přímé nebezpečí. Výklad této maximy v

31 Šámal, P., viz pozn. 3, s. 321.

32 Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. viz pozn. 3, s. 275.

33 Šámal, P., viz pozn. 3, s. 321.

34 Šámal, P., viz pozn. 3, s. 322 či Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M., viz pozn. 18, s. 131, pozn. 438.

35 Rozhodnutí č. 26/1972 Sb. rozh.

36 Šámal, P., viz pozn. 3, s. 324.

konečném důsledku vede k obecnému závěru, že česká úprava krajní nouze neumožňuje záchranu jednoho lidského života na úkor druhého. Takové konstatování by však bylo nepřesné, neboť vyvažování závažnosti různých následků umožňuje vzít v potaz intenzitu zásahu do chráněného zájmu a přiznat tak zásahu do rovnocenného zájmu vyšší ochranu³⁷.

Příkladem budiž rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR č. 20/1982 Sb. r. tr., v němž se soud zabýval otázkou, zda mladistvá pachatelka jednala v krajní nouzi, když uškrtila babičku z donucení vlastního násilnického otce, jenž jí v případě nesplnění tohoto příkazu vyhrožoval zabitím nejen jí, ale také jejích mladších sourozenců. Soud rozhodl, že skutečnost, že pachatelka jednala ve snaze zachránit více osob než sebe samu, jí umožnilo využít institutu krajní nouze a dosáhnout tak zproštění obvinění. Toto rozhodnutí je co do šíře svého odůvodnění možno označit za konsekvecionalistické, neboť hlavní rovina přezkumu intenzity zásahu do chráněného zájmu se odehrává na poli srovnávání počtu životů v sázce:

„Jednou z podmínek krajnej núdze je, aby sposobený následok nebol zrejme ravnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil. Uvedenú podmienku nespĺňa konanie páchatel'a, ktorý zachraňuje vlastný život tým, že usmrtí iného. Túto podmienku však môže spĺňať konanie, ktorým obvinený obetovaním jedného ľudského života zachráni život viacerých ľudí.“

Nedostatky konsekvecionalistického přístupu jsou patrné ze srovnání řešení jednotlivých verzí výše nastíněného scénáře problému rozjeté tramvaje. Z dikce soudu lze usuzovat, že problém jedoucí tramvaje v prvním a druhém scénáři by hodnotil jako jednání v krajní nouzi. Bez ohledu na odůvodnění by takové stanovisko bylo v zásadě v souladu s doktrínou dvojího účinku. Co je však zajímavé je to, že dovedeme-li závěry výše citovaného rozhodnutí do důsledků, rozhodl by český soud ve prospěch jednání v krajní nouzi i v případě třetím, kdy pozorovatel shodí nezúčastněného obézního pána do kolejiště. Takové rozhodnutí by již z hlediska morální filosofie bylo mnohem více problematické a nelze než konstatovat, že je škoda, že se soud podobným scénářem alespoň *obiter dicta* nezabýval. Níže uvedené příklady z jiných zemí nám pak ukáží, že právě v tomto ohledu se české pojetí krajní nouze od ostatních úprav liší.

37 Tamtéž, s. 325.

3.2. Krajní nouze v anglickém právu

Výše byla stručně nastíněna struktura anglického práva tzv. *defences*. V této části se pokusíme přiblížit jednak obsah samotného pojmu krajní nouze (*necessity* někdy také označované jako '*pure*' *necessity*), která se téměř výhradně týká jednání v rámci lékařské péče, jednak dalších okolností, jež regulují jednání v českém právu považované za krajní nouzi (*public and private defences, duress by threat, duress by circumstances, necessity*).

Necessity se proti *private defences* (obrana osoby nebo majetku proti hrozícímu či probíhajícímu útoku) odlišuje především tím, že není vyvolána stavem nouze v důsledku útoku jiného člověka. Zde je nutno také poznamenat, že britské právo nechápe krajní nouzi jako institut, jenž by jednoznačně umožňoval použití síly proti nevinné osobě nebo jejímu majetku³⁸. Oproti donucení (*duress*) se pak v anglickém pojetí krajní nouze liší především tím, že její aktivace není podmíněna hrozbou ztráty života nebo způsobením těžké fyzické újmy, bez ohledu na to, zda je donucení lidského původu (*duress by threat*) nebo je dané okolnostmi (*duress of circumstances*). Donucení okolnostmi a krajní nouze jsou si však natolik podobné, že i britský odvolací soud, *Court of Appeal*, je již v praxi zaměnil³⁹. Právo zdravotnictví je jedinou právní oblastí, ve které byla krajní nouze od donucení okolnostmi jasně odlišena. Stalo se tomu tak v případě *Re A* (srostlá dvojčata)⁴⁰. Nicméně je dobré také poznamenat, že ani donucení lidského původu, ani krajní nouzi nelze použít jako *defence* v případě vraždy nebo pokusu o ni.

Tzv. ryzí krajní nouze ('*pure*' *necessity*) je termín označující jednání, pro něž se pachatel vědomě rozhodne, aby se vyhnul většímu z hrozících zel⁴¹. Jedná se o právní institut, který se vytvářel skrze rozhodovací činnost soudů a nakonec našel reflexi v řadě trestněprávních předpisů⁴². Nejznámějším

38 Tamtéž, s. 703.

39 *DPP v. Harris* [1995] 1 Cr App Rep 170, DC.

40 [2001] 2 WLR 480.

41 Card, R., Cross, R., Jones, P. A., viz pozn. 3, s. 742.

42 Card uvádí např. *Infant Life Preservation Act 1929, Nurses, Midwives and Health Visitors Act 1997, Abortion Act*

anglickým případem, který se týkal uplatnění krajní nouze, je bezesporu případ *R v. Dudley and Stephens*⁴³, v němž soud řešil otázku, zda zabití a následné snědení nejslabšího člena posádky ztroskotané lodi po více než dvaceti dnech na otevřeném moři v záchranném člunu, bylo jednáním v krajní nouzi. Tento případ se na dlouhou dobu stal precedentem, jenž úplně znemožnil uplatnění institutu krajní nouze na úmyslné zabití (vraždu) či pokus o něj. Soudci v tomto rozhodnutí krajní nouzi vymezili jako čin nezbytný pro vyvarování se nevyhnutelného či neodstranitelného „zla“ (*inevitable or irresistible evil*), v minimálním rozsahu nezbytném pro splnění svého účelu, který onomu zlu není nepřiměřený. Obětování lidského života za život jiný však považovali za nepřijatelné a to ani v případech, kdy zabití jednoho člena posádky prokazatelně zachránilo život zbývajícím dvěma.

Výše zmíněný případ srostlých dvojčat se tak po dlouhé době stal prvním případem, v němž se soudci *House of Lords* odhodlali od situace *Dudleyho a Stephense* úmyslné zabití za konkrétních velmi specifických okolností odlišit. Dali si proto velmi záležet na tom, aby jeho výklad nebylo možno extenzivně rozvést a nezměnil se tak zákaz použití krajní nouze jako okolnosti vylučující protiprávnost vraždy v jiných situacích. Jednání v krajní nouzi je tak v případě vraždy v Anglii možno použít pouze při splnění těchto kumulativních podmínek: (1) život pacienta A, není možno zachránit aniž by zemřel pacient B, (2) pokračování v životě pacienta B přivodí v blízké době smrt pacienta A, a (3) pacient A je schopen nezávislé existence, zatímco pacient B jí schopen není⁴⁴.

Poměrně striktní zákaz použití institutu krajní nouze a jejích případných dalších forem, které by odpovídaly českému pojetí (*duress*) na případy vraždy a pokusu o ni, vylučuje, aby britský soud uznal jednání v námi nastíněných scénářích jako jednání v krajní nouzi. To se týká také případu, kdy by se na základě zvláštních okolností došlo k závěru, že k usmrcení člověka došlo z nedbalosti (*involuntary manslaughter*), neboť ani v takovém případě by zkoumané okolnosti vylučující protiprávnost nebylo možné použít⁴⁵. Motivaci pachatele by tak mohl soud zohlednit pouze při ukládání trestu.

1967, Road Traffic Regulation Act 1984, aj. viz Card, R., Cross, R., Jones, P. A., viz pozn. 3, s. 743.

43 [1884] 14 QBD 273 DC.

44 Card, R., Cross, R., Jones, P. A., viz. Pozn. 1, s. 750.

45 S. 52–56, Coroner and Justice Act 2009.

3.3. Krajní nouze ve francouzském právu

Francouzské právo, obdobně jako právo anglické, zná krajní nouzi (*l'état de nécessité*) především v pojetí situačním (stav nouze je vyvolán konkrétními okolnostmi) a odlišuje donucení násilím nebo jeho hrozbou (*contrainte morale*). Hlavním kritériem tohoto rozlišení je – opět obdobně jako v anglické úpravě – ztráta možnosti se rozhodnout a vybrat si jedno z více nabízejících se řešení nastalé situace⁴⁶.

Jednání v krajní nouzi je dle francouzského práva možné na obranu jakéhokoli právem chráněného zájmu (*menace elle-meme, autrui ou un bien*), ovšem za podmínky, že konečný následek je méně závažný než následek, jemuž mělo být jednáním v krajní nouzi zabráněno⁴⁷. Zajímavým prvkem francouzské úpravy krajní nouze pak je, že příp. újma, ať již hrozící nebo skutečná, nemusí být pouze povahy fyzické, ale může být i povahy psychické⁴⁸. Volba jednání v krajní nouzi je pak částečně omezena požadavkem nezbytnosti daného jednání za daných okolností, v čemž je možno vidět aspekt podobný zásadě subsidiarity v české a německé právní úpravě. Opět se zde opakuje podmínka přímo a bezprostředně hrozícího nebezpečí, přičemž někteří autoři také uvádějí podmínku jeho jasné určitosti⁴⁹.

Nejčastěji citovanými případy krajní nouze jsou ve francouzských textech především případ matky, která byla chycena v supermarketu při krádeži šesti kilogramů masa, načež úspěšně uplatnila námitku, že jednala v krajní nouzi, neboť se v té době starala o dvě malé děti a její příjem nestačil na to, aby jim poskytla řádnou výživu⁵⁰. Bez úspěchu se pak snažila uplatnit krajní nouzi skupinka squatterů, v jejichž případě soud rozhodl, že jimi způsobený zásah do vlastnického práva vlastníků obývaných nemovitostí byl natolik závažný, že nemohl být odůvodněn namítanou potřebou přístřeší⁵¹.

Co se týče otázky nastolené v úvodu této práce, nenabízí dostupná francouzská literatura ani judikatura

46 Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil, J., Bouloc, B., viz pozn. 9, s. 83, srov. Bouloc, B., Matsopoulou, H., Droit pénalgénéral et procédure pénale, 18e éd., Sirey, Paris 2011, s. 129.

47 Robert, J.-H., Droit pénal général, 5e éd., Presses Universitaires de France, Paris 2001, s. 268.

48 Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil, J., Bouloc, B., viz pozn. 9, s. 85.

49 Hesse, P.-J., Un droit fondamental vieux de 3000 ans: l'état de nécessité, Droits fondamentaux, no. 2 (2002), s. 139.

50 Cour d'Appel de Poitiers, 11 avril 1997, Mme G. contre SA Rocardis, G no. 43.

51 Conseil constitutionnel, 19 janvier 1995, no. 51.

příliš uspokojujivou odpověď. Dříve zmíněná zásada proporcionality dává tušit, že také poměrování zájmů bude zásadním prvkem rozhodování o přípustnosti jednání v krajní nouzi i na případy, kdy tímto jednáním dojde k usmrcení člověka, nicméně není zcela jasné, zda francouzskému soudci bude bližší přístup konsekvencialistický nebo jiný.

3.4. Krajní nouze v německém právu

Německé trestní právo explicitně rozlišuje mezi krajní nouzí (*Notstand*) jako ospravedlnitelnou okolností vylučující protiprávnost (§ 34 StGB) a okolností omluvitelnou (§ 35 StGB). První z uvedených případů se do značné míry shoduje s úpravou platnou v České republice. Pozitivně je krajní nouze vymezena jako jednání tváří v tvář přímo hrozícímu nebezpečí, které ohrožuje právem chráněný zájem (konkrétně život, zdraví, svobodu, čest aj.). Negativní vymezení německého pojetí ospravedlnitelného jednání v krajní nouzi se také zakládá na zásadě subsidiarity a na zásadě proporcionality. Uplatnění zásady subsidiarity je však navíc omezeno přísnějším požadavkem na vyvažování následku hrozícího nebezpečí – újma, jíž se pachatel vyvaroval jednáním v krajní nouzi, musí být významně větší než újma způsobená tímto jednáním⁵².

Jedním z nejdůležitějších omezení ospravedlnitelné krajní nouze je pak to, že nepřipouští obětování jednoho ani více lidských životů za život jiného. Důvodem, který je do značné míry právní konstrukcí, je to, že pokud osoba jedná v ospravedlnitelné krajní nouzi, její jednání není protiprávní. Tudíž se ani osoba, jež je tímto jednáním nepříznivě postižena, nemůže proti němu bránit. Tím by však taková osoba byla připravena o právo na sebeobranu proti jinak trestnému jednání, které nijak nevyprovokovala⁵³. Tím důležitějším důvodem však je samotná hodnota lidského života – chápeme-li každý lidský život jako nejvyšší hodnotu, nelze jej poměřovat jiným lidským životem ani větším množstvím lidských životů⁵⁴.

52 Bohlander, M., viz pozn. 27, s. 113.

53 Bernsmann, K., Private Self-Defence and Necessity in German Penal Law and in the Penal Law Proposal - Some Remarks, *Israel Law Review*, Vol. 30(1996), s. 180.

54 Tamtéž, s. 183. Bernsmann zmiňuje jedinou doktrinárně uznávanou výjimku z tohoto pravidla - extrémní sporty jako je např. horolezectví, jejichž účastníci jsou srozuměni s tím, že se mohou dostat do situace, kdy jejich smrt může

Tato úvaha byla také potvrzena rozhodnutím německého Ústavního soudu ve věci preventivního sestřelení letadla uneseného teroristy⁵⁵ a dále rozvedena v tom smyslu, že by bylo proti nederogovatelnému právu na ochranu lidské důstojnosti, pokud by s pasažéry uneseného letadla bylo zacházeno jako s objekty zbavenými schopnosti o sobě rozhodovat⁵⁶. Jedná se o v zásadě kantiánský argumentace, neboť pojetí ústavního principu lidské důstojnosti přímo spojuje s výše zmíněným požadavkem kategorického imperativu, jenž spočívá v zacházení s lidmi jako s lidmi a ne jako s nástroji. Nutno také dodat, že v trestněprávním případě byl tento diskurz zohledněn ve věci Daschner – Wolfgang Daschner jako zástupce policejního velitele ve Frankfurtu nad Mohanem pověřil své podřízené, aby pohrozili násilím zatčenému podezřelému z únosu dítěte, pokud jim neprozradí místo úkrytu uneseného dítěte. Především na základě argumentace opírající se o právo na zachování lidské důstojnosti byla snaha o uplatnění okolností vylučující protiprávnost – sebeobrany a krajní nouze – odmítnuta⁵⁷. Pozoruhodné na tomto rozhodnutí bylo také to, že soud vyhodnotil hrozící nebezpečí jako neexistující, neboť unesené dítě, bylo v době pohrůžky již mrtvé. Jinak by zřejmě rozhodl, pokud dítě ještě žilo⁵⁸.

Právní úprava omluvitelné krajní nouze se od ospravedlnitelné krajní nouze liší především v tom, že okruh právních zájmů, jež je možno jednáním v této krajní nouzi chránit, je významně zúžen na život, zdraví a svobodu. Také okruh osob, v jejichž prospěch může pachatel jednat je omezen – pouze na pachatele samého, jeho příbuzné a osoby mu blízké⁵⁹. Z působnosti tohoto ustanovení jsou pak vyjmuti ti, kteří mají povinnost hrozící nebezpečí snášet a ti, kteří nebezpečí přivodili vlastní vinou.

Oproti ospravedlnitelné krajní nouzi zde chybí také požadavek přiměřenosti, resp. pro ustanovení § 35

pomoci zachránit se jiným osobám.

55 Rozhodnutí I. senátu Ústavního soudu SRN ze dne 15. února 2006 č. 1 BvR 357/05, odst. 117.

56 Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN č. BVErfGE-118/2006, p. 157, srov. Hörnle, T., Shooting Down a Hijacked Plane - The German Discussion and Beyond, *Criminal Law and Philosophy*, Vol. 3(2009), s. 114.

57 Rozhodnutí Zemského soudu ve Frankfurtu n. Mohanem ze dne 20. prosince 2004, *Neu Juristische Wochenschrift* 2005, 692-696, srov. Ginbar, Y., Why not Torture Terrorists? Moral, Practical, and Legal Aspects of the Ticking Bomb Justification for Torture, Oxford University Press, Oxford 2008, s. 320.

58 Jessberger, F., Bad Torture - Good Torture? What International Criminal Lawyers May Learn from the Recent Trial of Police Officers in Germany, *Journal of International Criminal Justice*, 3(2005), s. 1065, pozn. 21.

59 Hörnle, T., viz pozn. 56, s. 114.

je dle Bernsmanna inherentní zákaz nepřiměřenosti v tom smyslu, že uplatnění tohoto ustanovení je podmíněno důvodnou závažností nebezpečí které hrozilo životu, zdraví nebo svobodě ohrožených osob⁶⁰. Absence korektivu ve formě proporcionality také znamená, že je možné tento druh krajní nouze uplatnit na vraždu, byť v konečném důsledku nepovede ke zrušení trestnosti takového činu, ale může vést k zániku trestní odpovědnosti. Typickým příkladem uplatnění tohoto institutu je tzv. Karneadovo prkno, tedy situace, kdy dva ztroskotaní námořníci najdou na hladině prkno, které je však oba neunesou. Silnější z nich proto toho druhého shodí, čímž přivodí jeho smrt, ale sám přežije.

Problém rozjeté tramvaje a doktrína dvojího efektu je ze srovnávaných trestněprávních systémů jistě nejvíce podrobena zkoumání právě v Německu. Nejenže německé trestní právo poskytuje odpověď na první dva scénáře výše nastíněného problému, ale také nám říká, podle jakých principů by se rozhodl případ obézního pána. Pozorovatel, který by obézního pána použil jako nástroje k zastavení tramvaje, by se dle německého práva nemohl dovolávat okolností vylučujících protiprávnost, neboť by tak nepřipustně zasáhl do jeho práva na zachování lidské důstojnosti.

IV. Slovo závěrem

Výše provedené srovnání nám dalo poměrně nekompromisní odpověď ohledně prvního a druhého scénáře problému rozjeté tramvaje, totiž zda je právně přípustné jednání (o morální přípustnosti viz druhá kapitola), kdy za účelem záchrany většího počtu nezúčastněných osob, učiníme rozhodnutí, jež ve svém důsledku přinese smrt osobě jiné na vzniku nebezpečí nezúčastněné. V tomto ohledu vede aplikace institutu krajní nouze z českého, francouzského a německého trestního práva k obdobnému výsledku. Právní úprava Spojeného království se v tomto ohledu liší v tom, že aplikaci institutu krajní nouze ani jiných obdobných okolností vylučujících protiprávnost (*duress*) na případ usmrcení člověka nepřipouští.

Co se týče třetího nastíněného případu, tedy případu tzv. obézního pána, zde jsou výsledky srovnání různorodější. Zkušenosti s řešením této otázky jsou patrné především v trestním právu německém,

⁶⁰ Bernsmann, K. viz pozn. 53, s. 185.

kteří na základě celé doktríny opírající se o nederogovatelné ústavní právo na zachování lidské důstojnosti vylučuje jednání, v němž by byl člověk použit jako nástroj pro zabránění úmrtí většího počtu osob, ať se již jedná o v našem příkladu zmíněného obézního pána nebo o letadlo plné nezúčastněných pasažérů. Anglická právní úprava je v tomto ohledu opět stejně nekompromisní jako v prvních dvou scénářích a užití dotčených okolností vylučujících protiprávnost vylučuje. Česká právní úprava v tomto ohledu mlčí, nicméně na základě důsledného užití dosavadní judikatury by bylo možné argumentovat, že jednání v krajní nouzi v podobném případě připouští. Autor se domnívá, že takový ryze konsekvencialistický přístup by byl spíše nešťastný, neboť pomíjí hlubší rozbor týkající se motivů jednajících osob, práv osob zásahem stížených a vyvažování jiných obecných zájmů, které je nutno brát v úvahu.

PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

Akvinský, T., Summa Theologica, II-II, 64, čl. 7, online text: <http://krystal.op.cz/sth/sth.php?&A=7>.

Bernsmann, K., Private Self-Defence and Necessity in German Penal Law and in the Penal Law Proposal – Some Remarks, Israel Law Review, Vol. 30(1996).

Bohlander, M., Principles of German Criminal Law, Hart Publishing 2009.

Bouloc, B., Matsopoulou, H., Droit pénal général et procédure pénale, 18e éd., Sirey, Paris 2011.

Card, R., Cross, R., Jones, P. A., Criminal Law, 18th ed., OUP, Oxford 2008.

Dworking, R., Taking Rights Seriously, Harvard University Press, Cambridge 1977.

Foot, P., „The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect,“ in: Foot, Philippa, Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1978.

Ginbar, Y., Why not Torture Terrorists? Moral, Practical, and Legal Aspects of the Ticking Bomb Justification for Torture, Oxford University Press, Oxford 2008.

Herring, J., Criminal Law, 4th ed., Pelgrave MacMillan, 2005.

Hesse, P.-J., Un droit fondamental vieux de 3000 ans: l'état de nécessité, Droits fondamentaux, no. 2 (2002).

Hörnle, T., Shooting Down a Hijacked Plane – The German Discussion and Beyond, Criminal Law and Philosophy, Vol. 3(2009).

Václav Mlynařík
kontextu

Problém rozjeté tramvaje aneb o úpravě institutu krajní nouze v komparativním

Jelínek, J. a kol., Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část, 2. vydání, Leges, Praha 2010.

Jessberger, F., Bad Torture – Good Torture? What International Criminal Lawyers May Learn from the Recent Trial of Police Officers in Germany, *Journal of International Criminal Justice*, 3(2005).

Kant, I., *Základy metafyziky mravů*, Svoboda, Praha 1990.

Levasseur, G., Chavanne, A., Montreuil, J., Bouloc, B., *Droit pénal général et procédure pénale*, 13e éd., Sirey 1999.

McIntyre, A., „Doctrine of Double Effect,“ in Zalta, Edward, N. (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Fall 2011 Edition, online text: <http://plato.stanford.edu/entries/double-effect/>.

Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P., a kol., *Trestní právo hmotné: Obecná část 1*, 6. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010.

Robert, J.-H., *Droit pénal général*, 5e éd., Presses Universitaires de France, Paris 2001.

Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M., *Systém českého trestního práva*, Novatrix, Praha 2009.

Šámal, P. a kol., *Trestní zákoník I. § 1 až 139: Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2009.

Thompson, J. J., *The Trolley Problem*, *Yale Law Journal*, Vol 94 (1984-1985).

PŘEHLED POUŽITÉ JUDIKATURY

Česká republika:

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR č. 20/1982 Sb. r. tr.

Rozhodnutí č. 26/1972 Sb. rozh.

Francie:

Conseil constitutionnel, 19 janvier 1995, no. 51.

Cour d'Appel de Poitiers, 11 avril 1997, Mme G. contre SA Rocardis, G no. 43.

Německo:

Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN č. BVerfGE-118/2006.

Rozhodnutí I. senátu Ústavního soudu SRN ze dne 15. února 2006 č. 1 BvR 357/05.

Rozhodnutí Zemského soudu ve Frankfurtu n. Mohanem ze dne 20. prosince 2004, Neu Juristische
Wochenschrift 2005, 692-696

Spojené království:

DPP v. Harris [1995] 1 Cr App Rep 170, DC.

Re A [2001] 2 WLR 480.

R v Dudley and Stephens [1884] 14 QBD 273 DC.

PŘEHLED POUŽITÝCH ZÁKONŮ

Česká republika:

Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Francie:

Code pénal, Version consolidée au 29 mars 2012.

Německo:

Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 5 Absatz 3 des Gesetzes vom 24. Februar 2012 (BGBl. I S. 212) geändert worden ist.

Spojené království:

Coroner and Justice Act 2009.

Criminal

Law

Act

1967.

5. ROČNÍK STUDENTSKÉ VĚDECKÉ A ODBORNÉ ČINNOSTI (SVOČ) NA PF UK

AUTOR SOUTĚŽNÍ PRÁCE:

NÁZEV SOUTĚŽNÍ PRÁCE:

OBOR:

POSUDEK VYPRACOVAL:

1. Hodnocení tématu z hlediska jeho aktuálnosti, praktické použitelnosti a teoretického významu

3/3

Zdůvodnění bodového hodnocení:

2. Hodnocení pojetí práce (systematika, logická stavba, použité metody, prameny)

5/5

Zdůvodnění bodového hodnocení:

3. Hodnocení formální stránky práce (jazyková úroveň, přehlednost, grafická úprava a technické zvládnutí textu)

4/4

Zdůvodnění bodového hodnocení:

4. Hodnocení obsahové (věcné připomínky k textu, konfrontace s jinými možnými názory, celkové zvládnutí tématu, zhodnocení závěrů práce, do jaké míry mohou být předmětem diskuse při ústním kole)

8/8

Zdůvodnění bodového hodnocení:

5. Stručně celkové hodnocení práce a celkový počet bodů⁶¹

20/20

Závěrečný komentář:

Otázky k ústní obhajobě:

V dne

.....

61 Celkový počet bodů je součtem bodů udělených v předchozích čtyřech kategoriích.